

TA'LIM JARAYONIDA MUZEYLARNING ROLI

Ashirova Noila

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

IGFO`M(Tarix) yo`nalishi 2-bosqich magistranti

P.f.d.,(DSc) dotsent **S.A.Toshtemirova**

Annotatsiya:Bugungi kunda mamlakatimiz hududidagi turli muassasalar, korxonalar, qurilish tashkilotlari, qishloq, shahar, tuman, viloyat markazlarida, xalq ta'limi tizimida jami 1200 dan ziyod muzeylar ishlab turibdi va ularda 1.350 ming eksponatlar mavjud. Ularning eng yiriklari poytaxtimizda joylashgan. Shu bilan birgalikda o`nlab yozuvchilar, shoirlar, rassomlar, olimlar va mashhur san'at arboblarning uy muzeylari ham faoliyat ko`rsatmoqda. Ushbu maqolada aynan ta`lim jarayonidagi muzeylarning roli va ahamiyati xususida so`z boradi.

**Kalit so`zlar:**Ta`lim jarayoni, muzeylar roli, muzey ahamiyati, ta`limda muzey,muzey faoliyati, tarixiy muzeylar, muzey axboroti, eksponat.

Аннотация: сегодня на территории нашей страны в общей сложности работает более 1200 музеев в различных учреждениях, предприятиях, строительных организациях, сельских, городских, районных, областных центрах, системе народного образования, и насчитывается 1 350 000 экспонатов. Самый крупный из них находится в столице. Вместе с этим здесь также функционируют дома-музеи десятков писателей, поэтов, художников, ученых и известных деятелей искусства. В этой статье речь пойдет о роли и значении музеев в образовательном процессе.

Ключевые слова: образовательный процесс, роль музеев, музейное значение, музей в образовании, музейная деятельность, исторические музеи, музейная информация, экспонат.

Annotation: today, a total of more than 1,200 museums are working in various institutions, enterprises, construction organizations, rural, urban, district, regional centers, public education system on the territory of our country, and there are 1,350,000 exhibits. The largest of them is located in the capital. Together with this, the house museums of dozens of writers, poets, artists, scientists and famous art figures are also functioning. This article will talk about the role and importance of museums in the educational process.

Keywords: educational process, the role of museums, Museum significance, Museum in education, museum activities, historical museums, Museum information, exhibit.

Davlatimiz rahbarining muzeylar faoliyatini yaxshilashga, bu tarixiy-madaniy maskanlarning xalqimiz hayotidagi o`rniga e`tibor qaratayotgani bejiz emas. Tarixini bilmagan avlod bugungi ishlarni to`g`ri baholamaydi, kelajakni aniq tassavvur etmaydi. Shu ma`noda muzeylar tariximizni, kechagi kunimizni xaqqoniy aks ettiruvchi ko`zgudir.

Muzeylar aholining keng tabaqalari o`rtasida madaniy-ma'rifiy ishlarni olib boradi, moddiy va ma'naviy madaniyat yodgorliklarini, shuningdek tabiat va insoniyat jamiyati taraqqiyoti xaqidagi bilimlarning ilk manbalari xisoblanadigan tabiiy — tarixiy kolleksiyalarni to`plash, saqlash, o`rganish, ko`rgazma qilish va ommaga yetkazish bilan shug`ullanadi. Kishilar uchun eng avvalo ma'rifiy-madaniy, ilmiy va dam olish maskani bo`lgan muzeylarni o`tmish va hozirgi hayotimizning oynasi deyish mumkin.¹

Mamlakatimizda yoshlarga bo`lgan e`tiborning yildan-yilga o`sib borayotgani bejiz emas. Zero, eng ilg`or muzeylarda yoshlar bilan ishlashning qator bosqichlaridan o`tib, ushbu masalani nafaqat amaliy faoliyat tajribasiga ega bo`ldilar, balki nazariya va konsepsiyalarni ham yaratdilar². Bu tajriba natijalari o`rganilib, tahlil etilar ekan, ularni to`g`ridan-to`g`ri, aynan qo`llash kerak degan fikrdan yiroqdamiz. Lekin hali nazariyalar

¹ Kuryazova D. O`zbekistonda muzey ishi tarixi. Toshkent. San`at nashriyoti. 2010 yil.

² Столяров Б.А. Музейная педагогика. История, теория, практика. – Москва: Высшая школа, 2004.

yaratish darajasiga yetmagan muzeyshunoslik sohasi jahon muzeylari andozalaridan foydalanishi zarur³.

Ushbu vaziyat nafaqat O'zbekistonda, balki dunyoning aksariyat mamlakatlarida mavjud. Amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, hozirgi zamon madaniyati va jamiyat hayotida muzeylar rolining oshib borishi bilan bir qatorda, unda ishlayotgan xodimlarni o'qitish, malakasini oshirish ancha orqada qolmoqda. Vujudga kelgan vaziyatni muzeylarning bozor iqtisodiyoti sharoitida faqat hayot uchun kurash muammosining ta'siri deb izohlash ham noo'rindir. Uning ildizlari chuqur bo'lib, muzey malakali xodimlarini tayyorlashga eskicha yondashuvdan vos kechgan holda, hozirgi kunga kelib O'zbekiston Respublikasida O'rta Osiyoda yagona Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti qoshida San'atshunoslik fakulteti Muzeyshunoslik kafedrasida faoliyat olib bormoqda. Tomoshabinlar bilan ishlashda ko'p narsa mutaxassisning psixologik pedagogik tayyorgarligi, bilim saviyasi, bugungi kundagi ijtimoiy-madaniy vaziyatni anglashiga bog'liqligini ko'rish mumkin⁴.

Aynan ushbu bilim yurtida muzeyshunoslikning nozik nuqtalari va o'ziga xos jihatlarni o'rganishi, amaliyotlarda qo'llash imkoniyatini beradi. Insoniyat qadim zamonlardan o'zining ijtimoiy tajribasini keyingi avlodlarga qoldirish usullarini yaratgani ma'lum. Muzey esa madaniy tajribani to'plash, tavsiflash va saqlashning eng maqbul shakli bo'lib kelgan⁵. Zamonaviy muzey – ilm, fan va ma'daniyat o'chog'i bo'libgina qolmay, zamon bilan teng yuruvchi va zamonaviy texnika, texnologiyalar bilan foydalanuvchi tajribaviy maskandir⁶.

Hozirgi kunga kelib butun jahon muzeylari oldida "XXI asr muzeyi qanday bo'lishi va tashrifchilarni qanday jalb qilishi kerak",-degan muammoli masala ko'ndalang turibdi.

³ Музейное дело России / Под общей редакцией Каулен М.Е., Коссовой И.М., Сундиевой А.А.. – Москва: Издательство «БК», 2003.

⁴ Новости всемирного наследия // Мировое наследие. Москва, 2003. – № 5.

⁵ И.Илалова. Музееведение. Ташкент "Музыка"-2006.

⁶ www.zarubejye.com

Binobarin jamiyatning jadal suratlarda taraqqiy etishi, kompyuter texnologiyalarining yuksak rivojlanishi natijasida kishilar kundalik xayotiga 3D, 5D, 7D, 9D elektron filmlarning kirib kelishi, virtual (elektron) muzeylarning paydo bo'lishi va yana ko'plab omillar, fuqarolarning borgan sari san'at olamiga bo'lgan qiziqishini susaytirib, ularni teatr, turli tomoshalar, konsertlar, kino olami, ko'rgazma zallari hamda muzeylardan uzoqlashtirib bormoqda. Ma'lumki, istalgan jamiyatning yoki davlatning yuksalishida insonlarning ma'naviy kamoloti, madaniy salohiyati muxim o'rin egallaydi. Insonlarning madaniy me'rosini saqlab qolish, o'z tarixi, dunyoqarashi va san'atidan baxramand bo'lishda muzeylarning o'rni beqiyos deb hisoblanadi. Ammo hozirgi kunga kelib muzeylarga bo'lgan e'tibor susayotganini ko'rish mumkin va bu muammoli masalani jaxon muzeylarida turli xil yo'llar bilan o'z yechimini topish bo'yicha izlanishlar olib borilmoqda⁷. Jahonga mashxur Buyuk Britaniya, Fransiya, AQSh, Turkiya, Rossiyaning ayrim muzeylarida esa ziyoratchilar uchun maxsus, bepul tashrif kunlarini belgilagan. O'zbekiston Respublikasida esa xar oyning birinchi yakshanba kuni bepul tashrif qabul qilinadi. Shu bilan birga soha olimlari masalani, yumshatish uchun psixologik, sotsiologik tadqiqotlar ham olib bormoqdalar. AQSh tadqiqotchilaridan biri Elen Xuper-Grinxillning fikricha muzey xodimlari, tashrifchilarning ongiga ta'sir etishidan avval ularni nimadan ta'sirlanishlarini bilishi zarur. O'z izlanishlariga tayangan holda, "Men o'z tadqiqotlarimda shuni bildimki, insonlar mavzuga emas, ko'proq buyumlarga qiziqadilar va ularni ko'rishga ko'p vaqtlarini sarflaydilar. Qaysi buyum ularda ko'proq qiziqish uyg'otsa, shu buyum to'g'risida ko'proq ma'lumot olishga intiladilar",-deb ta'kidlaydi tadkikotchi.⁸ Bu fikrni keyinchalik Moskva muzeylaridan biri tajriba sifatida muzey ekspozitsiyasi mavzusiga doir bo'lmagan eksponatlar bilan to'ldirildi. Natijada tashrifchilar soni keskin o'sishi kuzatildi.

Muzey tashrifchilarining yoshlarini e'tiborga olgan holda aloxida ma'ruzalar matnini tayyorlab, kelgan xar bir tomoshabinda qiziqish uyg'otish mumkin. Amerika muzeylarida

⁷ <http://museum.fondpotanin.ru> Димогло М.В. Современность и традиционность музейного содержания

⁸ [http:// student.km.ru/](http://student.km.ru/) Современные формы работы с посетителями музеев Германии и России Д. Е. Озрова.

tomoshabinlarning yoshiga qarab ma'ruzalar o'qiladi, ekskursiyalar gidlar yordamida olib boriladi va mavzu tushuntiriladi.⁹ Mavzuni yanada mukammallashtirish maqsadida esa zallar bo'ylab turli xil savollar joylashtirilib, ularning javobini topish uchun o'quvchi o'zi ekspozitsiyani yana bir ko'zdan kechirib kelishi nazarda tutilgan. Bundan tashqari, muzey binosining joylashishi, ko'rinishi xam muxim ahamiyat kasb etadi. Muzeylar asosan bog', sayilgoxlar yaqinida joylashishi, atrofi go'zal tabiat manzarasidan iborat bo'lishi lozim. O'zbekiston muzeylari misolida ko'rib chiqiladigan bo'lsa, mazkur talablarga O'zbekiston tarixi davlat muzeyi, Qatag'on qurbonlari xotirasi davlat muzeyi, Temuriylar tarixi davlat muzeyi, Buxorodagi Moxi Xossa saroy muzeyi, Termiz arxeologiya muzey, Samarqand Davlat muzey va yana ko'plab bir qator muzeylar misolida ko'rish mumkin. Tabiiyki, atrofida go'zal bog' tashkil etilgan muzeylar o'zining go'zal manzarasi bilan tashrifchilarni jalb etib kelmoqda.¹⁰

Muzeylarga tashrifchilarni jalb qilishda turli guruhlar o'rtasida so'rovlar o'tkazishni xam o'ziga xos metod deb qarash mumkin. Bundan ko'zlangan maqsad, kelgan tashrifchi shunchaki muzeyni tomosha qilibgina qolmay, balki undan o'ziga kerakli xulosaga ham ega bo'lishi va nimalar ularda salbiy va ijobiy ta'sir qoldirganini bilishdir. Masalan, Moskvaning bir qator muzeylarida maktab yoshidagi bolalar bilan shunday so'rov tadbirlari o'tkazilgan, ularning ko'plari ekskursavodlar bergan ma'lumotlarni noto'g'ri tushunishgani so'rov natijasida aniqlangan.¹¹ Muzeyning asosiy vazifalaridan biri, kelgan tashrifchilarga eksponat va ekspozitsiyani to'g'ri tushuntirib berilish natijasida muxim ma'rifat o'chog'i maskaniga aylanishidir.¹²

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

⁹ <http://www.cultivate.ru/> Чувилова И.В. Музеи общества и общество в музее, Cultivate-Russia Web Magaine, выпуск 1, октябрь 2002 г.

¹⁰ 1 www.zarubejye.com

¹¹ Copyright © Государственный Русский Музей. Разработка. Петерлинк-Веб.

¹² Н.С.Садыкова. Музейное дело в Узбекистане.

1. Kuryazova D. O'zbekistonda muzey ishi tarixi. Toshkent. San'at nashriyoti. 2010 yil.
2. Столяров Б.А. Музейная педагогика. История, теория, практика. – Москва: Высшая школа, 2004.
3. Музейное дело России / Под общей редакцией Каулен М.Е., Коссовой И.М., Сундиевой А.А.. – Москва: Издательство «ВК», 2003.
4. Новости всемирного наследия // Мировое наследие. Москва, 2003. – № 5.
5. И. Илалова. Музееведение. Ташкент “Музыка”-2006.
6. [www. zarubejye.com](http://www.zarubejye.com)
7. www.tourlib.net Экскурсионные и туристические маршруты
8. [www. n-cult.ru](http://www.n-cult.ru) Издательство «Наука и культура». Музей №7 // 2011. Информационные технологии в музеях Нью-Йорка и России. Елена Медведева и А. Григорьева.
9. <http://museum.fondpotanin.ru> Димогло М.В. Современность и традиционность музейного содержания
10. [http:// student.km.ru/](http://student.km.ru/) Современные формы работы с посетителями музеев Германии и России Д. Е. Озрова.
11. <http://www.cultivate.ru/> Чувилова И.В. Музеи общества и общество в музее, Cultivate-Russia Web Magaine, выпуск 1, октябрь 2002 г.
12. [www. zarubejye.com](http://www.zarubejye.com)
13. Copyright © Государственный Русский Музей. Разработка. Петерлинк-Веб.
14. Н.С. Садыкова. Музейное дело в Узбекистане.